

R. Brázdil a kol.: History of Weather and Climate in the Czech Lands, díl V. a VI.

Aleš Nováček

R. Brázdil a kol.: History of Weather and Climate in the Czech Lands, díl V. a VI.

- V: *Instrumental Meteorological Measurements in Moravia up to the End of the Eighteenth Century*. Masaryk University, Brno 2002, 250 s. ISBN 80-210-2896-3
- VI: *Strong Winds*. Masaryk University, Brno 2004, 378 s. ISBN 80-210-3547-1

Dlouholetý výzkum zaměřený na rekonstrukci vývoje klimatu v Českých zemích prováděný brněnské Masarykově univerzitě přinesl v posledních letech další pozoruhodné výsledky. Posuzované studie jsou součástí obsáhlého projektu: „History of Weather and Climate in the Czech Lands“. Konkrétně jeho momentálně poslední dva výstupy, a to V. a VI. svazek s podtituly: „Instrumental Meteorological Measurements in Moravia up to the End of the Eighteenth Century“ (V: Přístrojová meteorologická měření na Moravě do konce 18. století) a „Strong Winds“ (VI: Silné větry). V předcházejících dílech se autoři soustředili na historickoklimatickou problematiku: období 1000–1500 (díl I), nejstarších denních pozorování počasí v Českých zemích (II), denních rekordů počasí v Českých zemích v 17. století (III) a využití ekonomických parametrů pro studium kolísání podnebí na Lounsku v 15. až 17. století (díl IV). Tyto díly vznikaly za podpory projektů GAČR č. 205/98/1542 „Rekonstrukce klimatu posledního tisíciletí v Českých zemích“ a č. 205/01/1067 „Meteorologické extrémy a jejich vlivy v Českých zemích od 16. století“. Celý projekt řídil prof. R. Brázdil. Za zmínku stojí, že je řádným členem komise IGU pro klimatologii. Řešitelský a autorský tým prof. Brázdila působí už delší čas na vědeckém poli historické klimatologie a je více než jisté, že na sebe navazující práce takto pojaté rekonstrukce počasí a podnebí Česka nenechají dlouho čekat. Jde o výzkum náročný metodicky, především je dokladem efektivnosti spolupráce geografů a historiků-archivářů, bez níž by byl nemožný.

První z anotovaných prací – V. svazek se soustředil na soupis, zpracování, komparaci a interpretaci jedinečných dobových meteorologických pozorování především z 2. poloviny 18. století. Je doplněn o kompletní edici „Protocollum meteorologicum“ z let 1771–1775 (s výtahem zpráv o zimách 1784/85 a 1788/89). Původcem těchto unikátních a zřejmě zatím nejstarších přístrojových meteorologických měření na Moravě byl pravděpodobně telčský lékař F. A. Mag z Maggu (1725–1804). Jeho údaje o teplotě, tlaku a vlhkosti vzduchu, směru a síle větru či stavu atmosféry umožnily autorům rekonstrukci tehdejšího počasí a podnebí a zároveň a srovnání s obdobím 1961–1990 a dalším propočtům. A právě v tomto komparativním rozboru Magových dat a v jejich následné generalizaci (měsíční průměry tlaku a teploty vzduchu, četnosti dnů s danou mírou oblačnosti, mlh, bouřek atd.) můžeme spatřovat značný přínos této práce.

Zaměření VI. svazku není proti předchozímu tolik omezeno malým prostorem a obdobím několika pouhých roků (jen Telč, 1771–1775), ale zato se podrobně zabývá významným meteorologickým fenoménem – silnými větry (jedním z erozních činitelů). Historický přístup je zde aplikován pro celé území Česka a období delší než 1000 let (nejstarší zpráva o vichřici z roku 987

uváděná v Kosmově kronice). Pro tyto účely autoři shromáždili a zpracovali rozsáhlou databázi, a to za použití širokého spektra písemných pramenů. Pro období od nejstarších dob do 1. poloviny 20. století to byly písemnosti literární, resp. osobní povahy (kroniky, letopisy, paměti, korespondence), nověji pak účelová denní meteorologická pozorování, tiskoviny a dílčí vědecké práce. Od roku 1961 už nastupují moderní a podrobně zpracovaná kontinuální přístrojová měření. Publikace ovšem nezůstává u pouhého soupisu a popisu výskytu jednotlivých případů silných větrů u nás, ale věnuje se hlavně jejich kategorizaci a synopticko-klimatologické analýze. To vše je navíc doplněno značným počtem tematických (zvláště synoptických) map a grafů rekonstruujících „klimatickou realitu v minulosti“. Jako příklad zde lze uvést zvýšený výskyt silných větrů s katastrofickými následky v období 2. poloviny 16. a začátku 17. století a v letech 1770 až 1870. Vedle analyticko-syntetických závěrů a metodologického přínosu je třeba ocenit i připojený obsáhlý seznam literatury a pramenů, který může poskytnout dalším badatelům na tomto poli kvalitní výchozí základnu informací, ba inspiraci;...ostatně jako celá tato práce!

V obou svazcích, byť se svým pojetím, metodou a zaměřením od sebe značně lišících, prokázali autoři potřebu a široké možnosti takto zaměřených studií. Přispěly k hlubšímu poznání dějin podnebí a klimatu na našem území. Všech šest dosavadních svazků ambiciózního projektu „History of Weather and Climate in the Czech Lands“ vyšlo pouze v anglickém jazyce, což je logické vzhledem k mezinárodní platformě a profilaci oboru historické klimatologie a zatím „malému domácímu trhu“. Pokud historickou klimatologii zahrnujeme do transdisciplinárních environmentálních dějin, lze tyto práce a vůbec českou historickou klimatologii považovat vedle historického land use za významný a reprezentační příspěvek Česka k jejich rozvoji nejen v Evropě.